

คำแถลงฉันทามติสตอกโฮล์มว่าด้วยการแปลงเพศในวงการกีฬา:
ข้อพิจารณาความท้าทายและโอกาสจากมุมมองด้านสิทธิมนุษยชน*

Statement of the Stockholm Consensus on Sex Reassignment
in Sports: A Comment on Challenges and Opportunities from A
Human Rights Perspective*

ปีติเทพ อยู่ยืนยง¹
Pedithep Youyuenyong¹

Received : February 10, 2023; Revised : March 2, 2023; Accepted : March 2, 2023

บทคัดย่อ (Abstract)

ในการเจรจาหารือระหว่างคณะกรรมการวิชาการวิสามัญของคณะกรรมการโอลิมปิกสากลที่ทำหน้าที่กำหนดนโยบายด้านการแพทย์ ซึ่งเป็นที่รู้จักกันในนามคณะกรรมการการแพทย์ของคณะกรรมการโอลิมปิกสากล คณะกรรมการชุดนี้ได้ทำการหารือประเด็นเกี่ยวกับการแปลงเพศในวงการกีฬา ประเด็นเช่นนี้ถือเป็นความท้าทายด้านกฎหมายที่ในวงการกีฬาที่เพิ่งได้รับการพิจารณา อาทิ การผ่าตัดแปลงเพศของนักกีฬา การจำแนกแยกแยะเพศของนักกีฬาภายหลังจากการผ่าตัดแปลงเพศ และการรักษาด้วยฮอร์โมนบำบัดที่เหมาะสมต่อนักกีฬาที่แปลงเพศ บทความฉบับนี้มุ่งศึกษาประเด็นท้าทายเกี่ยวกับการเข้าร่วมการแข่งขันกีฬานักกีฬาข้ามเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแบ่งแยกเพศในกีฬาที่มีการแข่งขันภายใต้หลักการในคำแถลงฉันทามติสตอกโฮล์มว่าด้วยการแปลงเพศในวงการกีฬา 2003 (ฉันทามติสตอกโฮล์ม 2003) บทความฉบับนี้ยังหยิบยกข้อโต้แย้งบางประการเกี่ยวกับการนำเอาบรรทัดฐานด้านสิทธิมนุษยชนกับมาตรฐานการแบ่งแยกเพศที่เหมาะสมมาประยุกต์ใช้ในวงการกีฬาที่มีการแข่งขัน

คำสำคัญ: การแปลงเพศ, การแบ่งแยกเพศ, กีฬา, ฉันทามติสตอกโฮล์ม, สิทธิมนุษยชน

¹คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่; Faculty of Law, Chiang Mai University, Thailand;
e-mail : pedithep.y@cmu.ac.th

*DOI : <https://doi.org/10.14456/jasrru.2023.xx>

Abstract

Over the course of discussion of an ad-hoc committee of the International Olympic Committee (IOC)'s medical regulatory body — known as the IOC Medical Commission — new elements have been introduced into the international discussion of issues raised in dimensions of the discussion of sex reassignment in sports. These elements allow for specific legal challenges to be tackled such as athletes 'surgical anatomical changes, legal recognition of athletes' assigned sex, and hormonal therapy appropriate for the athletes' assigned sex. This article explores the challenges of the participation of transgender athletes in competitive sports and, more broadly, of sex segregation in competitive sport in light of the norm in competitive sports under the Statement of the Stockholm consensus on sex reassignment in sports 2003 (Stockholm Consensus 2003). The paper also explains that there are a few arguments for sports stakeholders and participants to apply appropriate international human rights norm and standards of sex segregation in competitive sports.

Keywords: Sex Reassignment, Sex Segregation, Sports, Stockholm Consensus, Human Rights

บทนำ (Introduction)

กีฬาที่มีการแข่งขัน (Competitive Sports) เป็นกิจกรรมที่อาศัยการรวมกลุ่มกันของบุคคลที่มีความสนใจในกิจกรรมกีฬามีระเบียบแบบแผนรูปแบบเดียวกันหรือการเล่นกีฬาที่มีกฎกติกากำหนดเอาไว้ไปในแนวทางเดียวกัน แล้วบุคคลเช่นนี้ก็จะร่วมกันจัดขึ้นกิจกรรมดังกล่าวขึ้น โดยมุ่งเน้นให้ผู้เข้าร่วมการแข่งขันกีฬา (Sports Competitors) ได้สามารถทำกิจกรรมกีฬาในตนเองชิงเอาชนะคู่แข่งอีกฝ่ายเพื่อรางวัลหรือเล่นกีฬาเพื่อประชันชั้นสู้อาชนะคู่แข่งฝ่ายตรงข้ามกิจกรรมหรือการเล่นเช่นนี้มุ่งเน้นการรวมตัวกันของบุคคลอันจะก่อให้เกิดสัมพันธภาพอย่างเป็นทางการต่อกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาต้องยินยอมผูกพันปฏิบัติตามกฎกติกาที่ผู้จัดการแข่งขันกีฬา (Organizing Body) ได้กำหนดขึ้นเพื่อใช้บังคับผู้เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาให้มีความประพฤติหรือมารยาทเป็นไปตามที่ผู้จัดการแข่งขันกีฬาต้องการ ผู้เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาไม่ปฏิบัติตามย่อมได้รับผลร้าย กฎกติกาอาจถูกกำหนดขึ้นเพื่อกำหนดระเบียบแห่งความสัมพันธ์ระหว่างผู้เข้าร่วมการแข่งขันกีฬาด้วยกันหรือระหว่างผู้เข้าร่วมการแข่งขันกีฬากับ

ผู้จัดการแข่งขันกีฬา หรือเพื่อใช้ในการดำเนินกิจกรรมการแข่งขันกีฬาให้ลุล่วงไปได้อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย กฎกติกาอาจเกิดจากจารีตประเพณีอันเป็นที่ยอมรับนับถือเป็นมาตรฐานหรือแนวปฏิบัติร่วมกันในวงการกีฬาก็ได้ ทั้งนี้ผู้จัดการแข่งขันกีฬาอาจมีความเกี่ยวพันในทางบริหารปกครองระหว่างองค์กรบริหารปกครองกีฬา (Sports Governing Bodies หรือ SGBs) เช่น สหพันธ์กีฬานานาชาติ (International Sports Federations หรือ IFs) ในฐานะที่มีอำนาจเหนือกว่ากับองค์กรของตนในฐานะที่อยู่ภายใต้อำนาจการบริหารปกครองขององค์กรบริหารปกครองกีฬา สำหรับกฎกติกาอาจเกิดจากจารีตประเพณีอันเป็นที่ยอมรับนับถือเป็นมาตรฐานหรือแนวปฏิบัติร่วมกันในวงการกีฬาอย่างหนึ่ง นั่นก็คือ การแบ่งแยกเพศในกีฬาที่มีการแข่งขัน (Sex Segregation in Competitive Sports) กีฬาที่มีการแข่งขันมักจำแนกประเภทการแข่งขันตามเพศ ได้แก่ การแข่งขันประเภทชาย (Men's categories) และการแข่งขันกีฬาประเภทหญิง (Women's categories) การแบ่งแยกเพศในกีฬาที่มีการแข่งขันเป็นการประเพณีปฏิบัติที่วงการกีฬานิยมปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน จนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นแบบแผนสำหรับยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติในวงการกีฬาที่มีการแข่งขัน (Norm in sports) (Tanimoto & Miwa, 2021)

เหตุที่มีการแบ่งแยก (Separate) ประเภทการแข่งขันกีฬาเป็นประเภทชายกับประเภทหญิงอย่างแพร่หลายในวงการกีฬา (หรือการแข่งขันรายการสำหรับชายหรือหญิงโดยเฉพาะ) นั้นก็เพราะในวงการกีฬายอมรับนับถือข้อสันนิษฐานที่ว่าความแตกต่างทางชีวภาพ (Biological Difference) ระหว่างชายและหญิงทำให้ชายมักแข็งแรงกว่าหญิง (Male humans are stronger than female humans) ข้อสันนิษฐานเช่นนี้ได้ถูกยอมรับนับถือสืบต่อกันมาเป็นเวลานาน จนเป็นที่ยอมรับว่าเป็นประเพณีปฏิบัติเสมอด้วยกฎกติกาในสังคมกีฬา (Hamilton, Lima, Barrett et al., 2021) ประกอบกับในวงการกีฬาสากลก็มักยึดมั่นถือมั่นเอาไว้ว่ามีข้อเท็จจริงที่ว่าถ้าชายกับหญิงลงทำการแข่งขันในลักษณะที่เป็นคู่แข่งกันแล้ว ให้สันนิษฐานว่ามีชายจะต้องได้เปรียบทางด้านร่างกายเหนือไปกว่าหญิงอย่างแน่แท้ เหตุนี้เองการจัดการแข่งขันกีฬาจึงมักแยกการแข่งขันกีฬาเป็นประเภทชายกับประเภทหญิงเอาไว้อย่างชัดเจน ปิดกั้นไม่ให้มีการแข่งขันระหว่างคู่แข่งที่เป็นชายกับหญิง ไม่เปิดโอกาสให้ชายผู้มีความแข็งแรงด้านร่างกายเหนือกว่าหญิงถือโอกาสเอาเปรียบหญิงอีกฝ่ายหนึ่งในกีฬาที่มีการแข่งขัน (Villanueva & McMullin, 2022) ซึ่งมีความแข็งแรงด้านร่างกายที่ดีกว่าชาย ซึ่งทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม (Unfair) ในวงการกีฬา (Safer, 2022)

อย่างไรก็ตามความแตกต่างทางชีวภาพที่ใช้แบ่งแยกการแข่งขันกีฬาประเภทชายและหญิงยึดถือหรืออยู่บนพื้นฐานความแตกต่างในโครงสร้างทางกายวิภาคหรือสรีรวิทยาที่แสดงออกให้เห็นว่าเป็นเพศสรีระที่เป็นหญิงหรือชายเท่านั้น แต่ไม่ได้ใช้ ความเป็นหญิงหรือความเป็นชายที่ถูกกำหนด

โดยความประสงค์ของเจ้าของสิทธิ์มาจำแนกหรือจัดกลุ่มว่านักกีฬาควรเข้าแข่งขันในกีฬาประเภทหญิงกับประเภทชาย อีกทั้งหากนักกีฬาที่มีเพศสรีระเป็นชายมีเพศวิถีของตนเองเฉกเช่นหญิงหรือนักกีฬาที่มีเพศสรีระเป็นหญิงมีเพศวิถีของตนเองเฉกเช่นชาย แล้วนำตนเข้าสู่กระบวนการผ่าตัดแปลงเพศชายเป็นหญิง (Male to Female หรือ MTF) หรือผ่าตัดแปลงเพศหญิงเป็นชาย (Female to Male หรือ FTM) แล้ว ผลที่ตามมาย่อมทำให้นักกีฬาที่เข้าสู่กระบวนการแปลงเพศกลายเป็นนักกีฬาชายข้ามเพศ (Trans Male Athlete) และนักกีฬาหญิงข้ามเพศ (Trans Female Athlete) จึงมีปัญหามาว่านักกีฬาข้ามเพศ (Transgender Athlete) ที่เข้าสู่กระบวนการแปลงเพศ (Gender-Affirming Procedures) หรือได้รับการศัลยกรรมผ่าตัดแปลงเพศ (Gender Affirmation Surgery) มาแล้ว จะสามารถเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาได้หรือไม่ (Sykes, 2006) ถ้าสามารถเข้าร่วมได้แล้วจะต้องเข้าร่วมในการแข่งขันกีฬาประเภทหญิงหรือประเภทชายที่ตรงกับเพศที่ติดตัวมาแต่กำเนิดหรือจะต้องเข้าร่วมในการแข่งขันกีฬาประเภทหญิงหรือประเภทชาย ที่ตรงกับอัตลักษณ์ตัวตนของที่ตนเองตัดสินใจเลือกที่จะเป็นในปัจจุบัน

คำแถลงฉันทามติสตอกโฮล์มว่าด้วยการแปลงเพศในวงการกีฬา

คำแถลงฉันทามติสตอกโฮล์มว่าด้วยการแปลงเพศในวงการกีฬา (คำแถลงฉันทามติสตอกโฮล์ม) ได้แก่ เอกสารที่เกิดจากข้อหารืออย่างเป็นทางการของคณะกรรมการการแพทย์ของคณะกรรมการโอลิมปิกสากล ซึ่งมีความเห็นต้องกันในลักษณะที่ให้ผู้เกี่ยวข้องกับกีฬาโอลิมปิกสากลภายใต้เงื่อนไข (Conditions) ที่ว่านักกีฬาข้ามเพศที่ได้รับการแปลงเพศมาเรียบร้อยแล้วย่อมมีสิทธิที่จะเข้าร่วมการแข่งขัน (Compete) ในการแข่งขันกีฬา โดยคณะกรรมการโอลิมปิกสากลหรือ IOC ได้รับรองหลักการในคำแถลงฉันทามติดังกล่าว แล้วคณะกรรมการโอลิมปิกสากลหรือ IOC ให้คำแถลงฉันทามติดังกล่าวเป็นแนวปฏิบัติหรือแนวทางในการจัดกิจกรรมกีฬามีการแข่งขันในการแข่งขันโอลิมปิกฤดูร้อน ครั้งที่ 28 ณ กรุงเอเธนส์ 2004 (Games of the XXVIII Olympiad in Athens 2004) (Cavanagh & Sykes, 2006) โดยคณะกรรมการโอลิมปิกสากลในฐานะที่เป็นองค์กรจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและในฐานะที่เป็นองค์กรกำกับดูแลการแข่งขันกีฬานานาชาติ ได้รับรองว่านักกีฬาข้ามเพศทุกคนไม่ว่าจะเป็นนักกีฬาในชนิดกีฬาใด ๆ ก็ตาม ก็ล้วนเป็นนักกีฬาที่สามารถเข้าร่วมกิจกรรมกีฬามีการแข่งขันได้เช่นเดียวกันกับนักกีฬาหญิงและชายทั่วไป พร้อมกับเข้าร่วมกิจกรรมกีฬามีการแข่งขันภายใต้กฎกติกาเดียวกันที่ใช้บังคับกับนักกีฬาหญิงและชายทั่วไป นักกีฬาข้ามเพศแต่ละคนจึงย่อมมีสิทธิเฉกเช่นเดียวกับนักกีฬาหญิงและชายทั่วไป เท่ากับว่าคำแถลงฉันทามติสตอกโฮล์มรับรองสิทธิในการเข้าร่วมกิจกรรมกีฬามีการแข่งขัน (Right to Participate

in Competitive Sports) ในลักษณะที่วางหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิที่จะมีส่วนร่วมในกิจกรรมกีฬาที่มีการแข่งขันของนักกีฬาข้ามเพศที่ได้รับการแปลงเพศมาเรียบร้อยแล้ว ทั้งที่เข้าสู่กระบวนการผ่าตัดแปลงเพศมาก่อนอย่างเข้าสู่ช่วงวัยรุ่น (Before Puberty) หรือทั้งที่เข้าสู่กระบวนการผ่าตัดแปลงเพศมาหลังจากที่ย่างเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นเรียบร้อยแล้ว (After Puberty) นั้นหมายความว่าผู้เกี่ยวข้องกับกิจกรรมกีฬาสากลทุกลำดับชั้นควรส่งเสริมและคุ้มครองในสิทธิของนักกีฬาข้ามเพศด้วยความเคารพ แล้วสิทธิในการเข้าร่วมกิจกรรมกีฬาที่มีการแข่งขันก็พึงได้รับการรับรองจากกฎกติกาว่าด้วยการแข่งขันกีฬาสากลและกฎระเบียบว่าด้วยการบริหารปกครองกีฬาในแต่ละชนิดกีฬาสากล

อนึ่ง คำแถลงฉันทามติสตอกโฮล์มได้ให้ข้อเสนอแนะว่าบรรดานักกีฬาที่เข้าสู่กระบวนการผ่าตัดแปลงเพศจากชายมาเป็นหญิงช่วงก่อนย่างเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นควรถูกจัดให้นักกีฬากลุ่มนี้ถือเป็นเด็กหญิง (Girls) และผู้หญิง (Women) แล้ว พึงให้กลุ่มนี้เข้าแข่งขันในกีฬาประเภทหญิง (Female) ในขณะเดียวกันก็ให้ข้อเสนอแนะไปในทางเดียวกันที่ว่าบรรดานักกีฬาที่เข้าสู่กระบวนการผ่าตัดแปลงเพศจากหญิงมาเป็นชายช่วงก่อนย่างเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นก็ควรถูกจัดให้นักกีฬากลุ่มนี้ถือเป็นเด็กชาย (Boys) และผู้ชาย (Men) แล้ว พึงให้กลุ่มนี้เข้าแข่งขันในกีฬาประเภทหญิง (Male)

อย่างไรก็ตาม คำแถลงฉันทามติสตอกโฮล์มได้ให้กำหนดเงื่อนไข (Conditions) เอาไว้สำหรับพิจารณาว่าบรรดานักกีฬาที่เข้าสู่กระบวนการผ่าตัดแปลงเพศจากชายมาเป็นหญิงช่วงหลังจากที่ย่างเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นเรียบร้อยแล้วหรือเข้าสู่กระบวนการผ่าตัดแปลงเพศจากหญิงมาเป็นชายช่วงหลังจากที่ย่างเข้าสู่ช่วงวัยรุ่นเรียบร้อยแล้ว พึงถูกจัดกลุ่มให้เข้าแข่งขันในกีฬาประเภทหญิงหรือประเภทชาย (Eligible for participation in female or male competitions) โดยต้องพิจารณาภายใต้เงื่อนไข 3 ประการดังต่อไปนี้ (International Olympic Committee, 2003)

(1) การเปลี่ยนแปลงร่างกายด้วยการผ่าตัด (Surgical anatomical changes) ต้องเสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้ว รวมทั้งเปลี่ยนแปลงอวัยวะสืบพันธุ์ภายนอก (External genitalia changes) และได้ตัดต่อมบ่งเพศ (Gonadectomy) (ได้แก่ อัณฑะ (Testis) ในเพศชายและรังไข่ (Ovary) ในเพศหญิง ซึ่งเป็นอวัยวะที่สร้างเซลล์สืบพันธุ์ได้)

(2) การรับรองทางกฎหมายเพื่อยอมรับสถานะผู้ผ่าตัดแปลงเพศ (Legal recognition of their assigned sex) ด้วยองค์กรที่มีอำนาจตามกฎหมาย

(3) การใช้ฮอร์โมนบำบัดเพื่อการข้ามเพศ (Hormonal therapy) อย่างเหมาะสมเพื่อนำไปสู่การกำหนดเพศตามความประสงค์ได้ถูกดำเนินการเรียบร้อยแล้ว ภายใต้วิธีการที่ตรวจสอบได้ (Verifiable manner) และมีระยะเวลาที่เพียงพอ (Sufficient length of time) เพื่อลดการ

อาศัยเพศมาเป็นข้อได้เปรียบเสียเปรียบในกีฬาที่มีการแข่งขัน (Gender-related advantages in sport competitions)

คำแถลงฉันทามติสตอกโฮล์มยังให้ข้อเสนอแนะว่าให้บรรดาผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการแข่งขันกีฬากิจการพิจารณาเงื่อนไข 3 ประการทันทีภายหลังจากที่นักกีฬาข้ามเพศได้รับการตัดต่อม่งเพศมาแล้วเป็นระยะเวลา 2 ปี (No sooner than two years after gonadectomy) อีกทั้งบรรดาผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการแข่งขันกีฬาจะต้องรักษาความลับของนักกีฬาข้ามเพศ (Confidentiality of transgender athletes) ไม่ทำให้ข้อมูลทั้งหมดหรือส่วนหนึ่งส่วนใดที่เกี่ยวข้องกับการแปลงเพศของนักกีฬาเปิดเผยต่อสาธารณชน ไม่เปิดเผยข้อมูลดังกล่าวให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องได้รับรู้รับทราบทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยการรับรองให้นักกีฬาข้ามเพศสามารถเข้าร่วมกิจกรรมกีฬาที่มีการแข่งขันได้หรือไม่นั้น ให้ทำโดยปกปิดเป็นความลับเป็นรายกรณีไป (Confidential case-by-case evaluation) (International Olympic Committee, 2003)

อนึ่ง หากบรรดาผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการแข่งขันกีฬามีข้อสงสัยเกี่ยวกับเพศหรือการแปลงเพศของนักกีฬาข้ามเพศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อสงสัยเกี่ยวกับการระบุเพศ (Determination of the gender) ให้นักกีฬาข้ามเพศมีสิทธิเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาประเภทหญิงหรือประเภทชาย ก็ให้แพทย์ที่ได้รับมอบอำนาจ (Medical Delegate) จากผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการแข่งขันกีฬาดำเนินการอย่างเหมาะสมเพื่อพิจารณาว่านักกีฬาข้ามเพศสามารถมีสิทธิเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาประเภทหญิงหรือประเภทชาย (International Olympic Committee, 2003)

ข้อพิจารณาความท้าทายและโอกาสจากมุมมองด้านสิทธิมนุษยชน

การที่คณะกรรมการโอลิมปิกสากลหรือ IOC ได้รับรองหลักการ (Approves) ในคำแถลงฉันทามติสตอกโฮล์มนั้น ก็เสมือนหนึ่งว่าเอกสารทางการฉบับนี้ได้กลายเป็นแนวทางปฏิบัติที่เกิดจากองค์ความรู้ของกลุ่มแพทย์ผู้เชี่ยวชาญ (Medical Experts) รวมทั้งความรู้เช่นนี้เกิดจากการให้ข้อแนะนำตามวิสัยของผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพเพศ (Gender Health) และวิทยาศาสตร์การกีฬา (Sports Science) ที่จะต้องให้ความเห็นตามปกติวิสัยของผู้มีความรู้ความสามารถในการประกอบวิชาชีพแพทย์ที่เชี่ยวชาญในสาขาดังกล่าว ตลอดจนการให้ความเห็นก็อยู่บนพื้นฐานของการเคารพต่อสิทธิเสรีภาพของนักกีฬาข้ามเพศ ทั้งยังให้แนวทางสร้างความผูกพัน (Commitments) ที่ผู้เข้ามาเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับกิจกรรมกีฬาหรือการแข่งขันกีฬาสากลทุกคนต้องยอมรับและปฏิบัติตาม แม้ว่าคำแถลงฉันทามติสตอกโฮล์มจะมีสถานะประจักษ์ว่าเป็นกฎเกณฑ์ที่ถูกยึดถือกันอย่างกว้างขวางโดย

ไม่มีผลบังคับเป็นกฎหมาย (Soft Law) ในลักษณะที่ไม่มีสภาพบังคับโดยตรงต่อรัฐหรือบรรดาองค์รสมาชิกของคณะกรรมการโอลิมปิกสากลหรือ IOC ให้ประพฤติปฏิบัติตัวอย่างเคร่งครัด หากแต่การจัดการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกในฐานะที่เป็นกิจกรรมกีฬาที่ยิ่งใหญ่ระดับสากล (และการจัดกิจกรรมกีฬานานาชาติอื่น ๆ) ที่ตอบสนองความต้องการด้านร่างกาย จิตใจ เศรษฐกิจ สังคมและอารมณ์ความรู้สึกของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมที่เป็นนักกีฬาทุกเพศและนักกีฬาข้ามเพศ ก็พึงตั้งอยู่บนพื้นฐานอยู่บนความรับผิดชอบต่อสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐาน (Fundamental Rights and Freedom) อันเป็นความชอบธรรมที่ผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมอันมีที่มาที่หลากหลาย (Different Backgrounds) พึงได้รับการตอบสนองตามหลักการอันถูกยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ การละเลยหรือไม่ตระหนักต่อสิทธิเสรีภาพของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมอันมีที่มาที่หลากหลายเหล่านี้ อาจนำไปสู่การเกิดปัญหาทั้งในทางศีลธรรมและในทางกฎหมายได้ (Randall, 2012)

อย่างไรก็ตาม กฎเกณฑ์ที่ถูกยึดถือกันอย่างกว้างขวางโดยไม่มีผลบังคับเป็นกฎหมายและไม่มีสภาพบังคับโดยตรงต่อสหพันธ์กีฬานานาชาติ (International Federations หรือ IFs) และองค์การบริหารปกครองกีฬาของประเทศต่าง ๆ (National Governing Bodies หรือ NGBs) ขณะเดียวกันสหพันธ์กีฬานานาชาติและองค์การบริหารปกครองกีฬาของประเทศต่าง ๆ อาจเลือกตัดสินใจนำหลักการตามคำแถลงฉันทามติสตอกโฮล์มไปใช้ (Implement) สร้างนโยบายหรือกฎระเบียบภายในองค์กรของตน (Sports Council Equality Group, 2015) นั้นหมายความว่าสหพันธ์กีฬานานาชาติและองค์การบริหารปกครองกีฬาของประเทศต่าง ๆ สามารถสร้างเลือกสร้างหลักเกณฑ์หรือพัฒนาแนวปฏิบัติต่อนักกีฬาข้ามเพศในกิจกรรมกีฬาหรือการแข่งขันกีฬาให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตนเองต้องการ (Harper, 2022) รวมทั้งคำแถลงฉันทามติสตอกโฮล์มก็มุ่งเน้นสร้างเกณฑ์อย่างกว้าง ๆ เพื่อป้องกันรักษาสมดุลประโยชน์ของวงการกีฬากับการปกป้องสิทธิของนักกีฬาในเพศสภาพ เพศภาวะ และเพศวิถี (Balance the interests of sport with the protection of non-conforming athletes' rights) (การคำนึงถึงเพศ เพศสภาพ เพศสรีระ เพศสภาพ เพศภาวะ เพศวิถีและการข้ามเพศอาจถูกโดยรวมเรียกว่า Transgender and Gender-Nonconforming หรือ TGNC)) ภายใต้ข้อจำกัดที่ว่า การแข่งขันกีฬามักแบ่งออกเพียง 2 ประเภท (Binary Categories of Sport) นั่นก็คือประเภทหญิงกับประเภทชายเท่านั้น (Patel, 2021)

ในปี 2015 คณะกรรมการโอลิมปิกสากลหรือ IOC ได้ออกเอกสารฉันทามติการประชุมของคณะกรรมการโอลิมปิกสากลว่าด้วยการแปลงเพศและภาวะแอนโดรเจนเกิน ฉบับพฤศจิกายน 2015 (IOC Consensus Meeting on Sex Reassignment and Hyperandrogenism November 2015) (International Olympic Committee, 2015) เพื่อขยายความคำแถลงฉันทา

มิตสโตกโฮล์ม (Singleton, 2019) ด้วยการระบุข้อควรปฏิบัติในการระบุเพศของนักกีฬาแปลงเพศที่ได้รับการผ่าตัดแปลงเพศจากชายเป็นหญิงเรียบร้อยแล้วและการระบุเพศของนักกีฬาที่มีภาวะแอนโดรเจนเกิน (ภาวะปริมาณฮอร์โมนเพศชายสูงในผู้หญิงทำให้มีลักษณะความเป็นเพศชายมากกว่าปกติ) (Karkazis & Jordan-Young, 2015) เพื่อให้ นักกีฬาข้ามเพศหรือนักกีฬาที่มีภาวะแอนโดรเจนเกินสามารถได้รับสิทธิเข้าร่วมการแข่งขันได้ในกีฬาประเภทชายหรือประเภทหญิง นั้นหมายความว่าทั้งนักกีฬาข้ามเพศหรือนักกีฬาที่มีภาวะแอนโดรเจนเกินสามารถเข้าร่วมการแข่งขันได้โดยสหพันธ์กีฬานานาชาติและองค์การบริหารปกครองกีฬาในแต่ละประเทศต้องไม่ตัดโอกาสในการเข้าร่วมการกีฬาระดับนานาชาติ (not excluded from the opportunity to participate in sporting competition) อีกประการหนึ่งการออกเอกสารฉบับนี้มุ่งตอบสนองต่อการเกิดข้อพิพาทในคดี CAS 2014/A/3759 Dutee Chand v. Athletics Federation of India (AFI) & The International Association of Athletics Federations (IAAF), Award of 24 July 2015 ที่ Dutee Chand นักกีฬาวิ่งระยะสั้นที่มีชื่อเสียงชาวอินเดีย (Indian professional sprinter) ถูกตัดสินให้ไม่เข้าร่วมการแข่งขันกรีฑาเพียงเพราะมีภาวะแอนโดรเจนเกินเท่านั้น ในคดีนี้ศาลอนุญาโตตุลาการกีฬา (Court of Arbitration for Sport หรือศาล CAS) ได้วินิจฉัยว่าการตัดสินให้ Dutee Chand เข้าร่วมการแข่งขันกรีฑาระดับนานาชาติในรายการ Commonwealth Games 2014 (อันเป็นการแข่งขันที่สหพันธ์สมาคมกรีฑานานาชาติ (International Association of Athletics Federations หรือ IAAF) กำกับดูแลมาตรฐานการแข่งขัน) ปราศจากหลักฐานเพียงพอ (Lack of Evidence) ที่พิสูจน์ได้ว่าภาวะแอนโดรเจนเกินหรือฮอร์โมนเพศชายที่มีอยู่ในร่างกายในผู้หญิง จะทำให้เกิดประสิทธิภาพของร่างกายในการแข่งขันกรีฑา (Athletic Performance) เหนือไปกว่านักกีฬาผู้หญิงคนอื่นๆ (Franklin, Betancurt & Camporesi, 2018)

ต่อมาในปี 2021 เพื่อให้เกิดแนวปฏิบัติต่อส่งเสริมสิทธิของนักกีฬาข้ามเพศ (และกลุ่มคนที่มีความหลากหลายทางเพศอื่น ๆ) ในวงการกีฬาสากลที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น คณะกรรมการโอลิมปิกสากลหรือ IOC จึงได้ออกเอกสารกรอบคณะกรรมการโอลิมปิกสากลว่าด้วยความเป็นธรรม การยอมรับความแตกต่างและการไม่เลือกปฏิบัติเพียงเพราะอัตลักษณ์ทางเพศกับเพศแปรผัน (IOC Framework on Fairness, Inclusion and Non-Discrimination on the Basis of Gender Identity and Sex Variations) (International Olympic Committee, 2021) ที่กำหนดข้อพึงปฏิบัติต่อนักกีฬาข้ามเพศในทำนองที่เป็นการขยายความหลักการของคำแถลงฉันทามติสโตกโฮล์ม อีกชั้นหนึ่ง (Martowicz, Budgett, & Pape et al., 2023) ตัวอย่างเช่น สหพันธ์กีฬานานาชาติและองค์การบริหารปกครองกีฬาของแต่ละประเทศต้องคำนึงถึงสุขภาพของนักกีฬาข้ามเพศและเคารพ

สิทธิในเนื้อตัวร่างกายของนักกีฬาข้ามเพศในระดับสูงที่สุด (Primacy of Health and Bodily Autonomy) พึงลดขั้นตอนหรือการปฏิบัติทางการแพทย์ที่ไม่จำเป็นในการตรวจระบุเพศนักกีฬา (Medically unnecessary procedures or treatment) รวมทั้งการตรวจระบุเพศนักกีฬาไม่ควรแฝงเอาไว้ซึ่งการปฏิบัติทางนรีเวชกรรมบนพื้นฐานของสูตินรีเวชวิทยา (Gynaecological examinations) และการตรวจอื่น ๆ ที่ต้องมีการล่วงล้ำเข้าไปยังร่างกายของนักกีฬาข้ามเพศ (Invasion physical examinations) โดยไม่จำเป็นต่อการตรวจระบุเพศนักกีฬา เช่น การตรวจเยื่ออุ้งเชิงกรานในบริเวณปากมดลูก ช่องคลอด ปากช่องคลอด และทวารหนัก เป็นต้น

จากที่กล่าวมาในข้างต้นสหพันธ์กีฬานานาชาติหรือองค์การบริหารปกครองกีฬาสากลมีสิทธิที่จะให้นักกีฬาปฏิบัติตามกฎระเบียบว่าด้วยกิจกรรมกีฬาหรือการแข่งขันกีฬาที่ตนเองได้ตั้งขึ้นมา ก็ต่อเมื่อนักกีฬาสมัครใจเข้าร่วมกิจกรรมกีฬาหรือการแข่งขันกีฬาและผูกพันตนที่จะปฏิบัติตามกฎระเบียบว่าด้วยกิจกรรมกีฬาหรือการแข่งขันกีฬาที่สหพันธ์กีฬานานาชาติหรือองค์การบริหารปกครองกีฬาสากลได้กำหนดขึ้นมา ในทางตรงกันข้ามศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (Dignity of the Human Person) และศักดิ์ศรีความเป็นนักกีฬา (Dignity of the Sportsperson) ย่อมมีมาแต่กำเนิดและมีมาในฐานะที่นักกีฬาเป็นบุคคลในวงการกีฬาคนหนึ่ง สิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานในฐานะที่นักกีฬาเป็นมนุษย์คนหนึ่งก็มีมาแต่กำเนิด โดยนักกีฬาไม่พึงถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งความแตกต่างในเพศ เพศภาวะ เพศสภาพ เพศวิถี อนามัยการเจริญพันธุ์ สุขภาพทางเพศ หรือสถานะอื่นใดที่เกี่ยวกับเพศของนักกีฬา ในการดำเนินงานกำกับดูแลกิจกรรมกีฬาหรือดำรงความเป็นธรรมในการแข่งขันกีฬาก็อาจจะส่งผลกระทบต่อศักดิ์ศรีความเป็นนักกีฬาในฐานะที่นักกีฬาเป็นทั้งมนุษย์และนักกีฬา และหนึ่งในประเด็นความขัดแย้งหรือข้อพิพาทสำคัญที่เกิดขึ้นดังที่ได้หยิบยกมาอ้างอิงในข้างต้น นั่นก็คือประเด็นสิทธิเสรีภาพของนักกีฬาข้ามเพศในการเข้าร่วมการแข่งขันกีฬานานาชาติ แม้รัฐและองค์การเหนือรัฐหน้าที่คุ้มครองมิให้เกิดการกระทำอันกระทบสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ไม่ว่ากิจกรรมจากบุคคลทั่วไปหรือบุคคลในวงการกีฬา (บุคคลธรรมดาหรือนิติบุคคลซึ่งสามารถมีสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายของรัฐหรือองค์การเหนือรัฐ) แล้วบุคคลทั่วไปหรือบุคคลในวงการกีฬาที่เข้ามามีส่วนได้ส่วนเสียในการแข่งขันกีฬาหรือธุรกิจอุตสาหกรรมกีฬาไม่ว่าจะเป็นการแข่งขันระดับใดหรือธุรกิจอุตสาหกรรมกีฬาขนาดใดก็ตาม ก็พึงต้องดำเนินกิจกรรมที่ไม่ล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพของมนุษย์ พร้อมกับเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ในทางกลับกันความเป็นอิสระของสหพันธ์กีฬานานาชาติหรือองค์การบริหารปกครองกีฬาสากลถือเป็นหลักการสำคัญของการกำกับดูแลการแข่งขันกีฬานานาชาติและการบริหารปกครองกีฬาในแต่ละชนิดกีฬา ที่อยู่บนฐานแนวคิดที่ว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในวงการกีฬาก็ควรกำกับดูแลหรือ

ปกครองควบคุมกันเองเพื่อตอบสนองประโยชน์ของวงการกีฬา (ประโยชน์ที่ตอบสนองต่อคนหมู่มากในวงการกีฬาหรือประโยชน์ที่ผู้คนส่วนใหญ่ในวงการกีฬายอมรับนับถือร่วมกัน) แต่การกำกับดูแลหรือการปกครองควบคุมกันเองเช่นว่านี้ก็พึงต้องรักษาประโยชน์ของผู้คนในวงการกีฬาและพึงต้องไม่กระทำการอันล่วงละเมิดสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของผู้คนในวงการกีฬาไปในคราวเดียวกัน เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งหรือข้อพิพาทในวงการกีฬา โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้อขัดแย้ง (Conflict) หรือข้อพิพาท (Dispute) ระหว่างสหพันธ์กีฬานานาชาติหรือองค์กรบริหารปกครองกีฬาสากลกับนักกีฬาข้ามเพศในประเด็นเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพในการเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาในฐานะนักกีฬาเพศหญิงหรือชาย

อีกประการหนึ่ง สหพันธ์กีฬานานาชาติหรือองค์กรบริหารปกครองกีฬาสากลพึงดำเนินกิจกรรมคำนึงถึงสมดุลการรักษาความเป็นธรรมในการแข่งขันกีฬา (Fair Play) กับความเป็นธรรมด้วยเหตุแห่งเพศ (Fair Sex Treatment) (Sullivan, 2011) นั้นหมายความว่าสหพันธ์กีฬานานาชาติหรือองค์กรบริหารปกครองกีฬาสากลพึงต้องประสานประโยชน์ทั้งการแข่งขันกีฬากับความเป็นธรรมด้วยเหตุแห่งเพศเข้าไว้ด้วยกัน การรับรองค่าแถลงฉันทามติสตอกโฮล์มของคณะกรรมการโอลิมปิกสากลหรือ IOC แล้วบรรดาองค์กรที่อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการโอลิมปิกสากลหรือ IOC ได้นำค่าแถลงฉันทามติดังนี้ไปสร้างวิธีปฏิบัติหรือขั้นตอนการปฏิบัติที่คำนึงถึงกลุ่มนักกีฬาข้ามเพศ เป็นหมุดหมายสำคัญและประตูที่สำคัญในการส่งเสริมสนับสนุนสิทธิเสรีภาพของกลุ่มนักกีฬาข้ามเพศ แล้วก่อให้เกิดเอกสารทางการเมืองฉบับอื่น ๆ ของคณะกรรมการโอลิมปิกสากลหรือ IOC ตามมา ในทำนองที่สร้างแนวปฏิบัติต่อกลุ่มนักกีฬาข้ามเพศโดยเคารพต่อสิทธิเสรีภาพและคำนึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามมาในวงการกีฬาสากล

บทสรุป (Conclusion)

กล่าวโดยสรุป ค่าแถลงฉันทามติสตอกโฮล์มเป็นเอกสารที่วางหมุดหมายสำคัญในการสร้างความตระหนักถึงสิทธิในการเข้าร่วมกิจกรรมกีฬาหรือการแข่งขันกีฬานักกีฬาข้ามเพศในแวดวงกีฬาสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการตระหนักถึงสิทธิเสรีภาพนักกีฬาหญิงข้ามเพศที่ได้รับการแปลงเพศมาจากเพศชายเป็นเพศหญิงเรียบร้อยแล้ว พร้อมกับวางแนวปฏิบัติอย่างกว้างให้บรรดาผู้เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับการแข่งขันกีฬาโอลิมปิกและผู้มีส่วนร่วมในการแข่งขันกีฬาสากลพึงให้ความสำคัญกับสิทธิเสรีภาพของนักกีฬาข้ามเพศ โดยควรวางมาตรฐานการตรวจเพศนักกีฬาในการแข่งขันกีฬาสากล ให้สอดคล้องกับหลักการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างครบถ้วนบริบูรณ์ตามหลักการสากลและกฎหมายระหว่างประเทศ ตลอดจนการดำเนินงานเพื่อกำกับดูแลกิจกรรมหรือการจัดการแข่งขัน

กีฬาสากลก็พึงต้องคำนึงถึงการดำเนินการแข่งขันกีฬาที่อยู่บนพื้นฐานของความบริสุทธิ์ยุติธรรม ปราศจากการเอารัดเอาเปรียบและการวางกฎกติกาสำหรับป้องกันการเอารัดเอาเปรียบในการแข่งขันกีฬาก็พึงต้องคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนควบคู่กันไป อีกทั้งแถลงฉันทามติสตอกโฮล์มยังถือเป็นเอกสารหลักที่เป็นแม่บทของแนวปฏิบัติที่ถูกกำหนดโดยคณะกรรมการโอลิมปิกสากลหรือ IOC ในเวลาต่อมา เช่น เอกสารฉันทามติการประชุมของคณะกรรมการโอลิมปิกสากลว่าด้วยการแปลงเพศและภาวะแอนโดรเจนเกิน ฉบับพฤศจิกายน 2015 และ เอกสารกรอบคณะกรรมการโอลิมปิกสากลว่าด้วยความเป็นธรรม การยอมรับความแตกต่างและการไม่เลือกปฏิบัติเพียงเพราะอัตลักษณ์ทางเพศกับเพศแปรผัน เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง (References)

- Cavanagh, S. L., & Sykes, H. (2006). Transsexual Bodies at the Olympics: The International Olympic Committee's Policy on Transsexual Athletes at the 2004 Athens Summer Games. **Body & Society**. 12(3): 75–102.
- Franklin, S., Ospina Betancurt, J., & Camporesi, S. (2018). What statistical data of observational performance can tell us and what they cannot: the case of Dutee Chand v. AFI & IAAF. **British Journal of Sports Medicine**. 52(7): 420–421.
- Hamilton, B.R., Lima, G., Barrett, J. et al. (2021). Integrating Transwomen and Female Athletes with Differences of Sex Development (DSD) into Elite Competition: The FIMS 2021 Consensus Statement. **Sports Medicine**. 51(7): 1401–1415.
- Harper, J. (2022). Transgender Athletes and International Sports Policy. **Law and Contemporary Problems**. 85(1): 151-165.
- International Olympic Committee. (2003). **IOC Statement of the Stockholm consensus on sex reassignment in sports**. Lausanne: International Olympic Committee.
- International Olympic Committee. (2015). **IOC Consensus Meeting on Sex Reassignment and Hyperandrogenism November 2015**. Lausanne: International Olympic Committee.

- International Olympic Committee. (2021). **IOC Framework on Fairness, Inclusion and Non-Discrimination on the Basis of Gender Identity and Sex Variations**. Lausanne: International Olympic Committee.
- Karkazis, K., & Jordan-Young, R. (2015). Debating a testosterone “sex gap.” **Science**, 348(6237): 858–860.
- Martowicz, M., Budgett, R., Pape M., et al. (2023). Position statement: IOC framework on fairness, inclusion and non-discrimination on the basis of gender identity and sex variations. **British Journal of Sports Medicine**. 57(1): 26-32.
- Patel, S. (2021). Gaps in the protection of athletes gender rights in sport - a regulatory riddle. **The International Sports Law Journal**. 21(2): 257–275.
- Randall, J. (2012). A Changing Game: The Inclusion of Transsexual Athletes in the Sports Industry. **Pace Intellectual Property, Sports & Entertainment Law Forum**. 2(1): 198–209.
- Safer J. D. (2022). Fairness for Transgender People in Sport. **Journal of the Endocrine Society**. 6(5): 1-2.
- Singleton, J. (2019). Falling Short: How the International Olympic Committee’s Transgender Regulations Falls Short of its Intended Purpose of Promoting Fairness in Sport and Competition. **Capital University Law Review**. 47(4): 780–816.
- Sports Council Equality Group. (2015). **Transsexual People – eligibility to compete in international competition**. London: UK Sport.
- Sullivan, C. F. (2011). Gender Verification and Gender Policies in Elite Sport: Eligibility and “Fair Play.” **Journal of Sport and Social Issues**. 35(4): 400–419.
- Sykes, H. (2006). Transsexual and Transgender Policies in Sport. **Women in Sport & Physical Activity Journal**. 15(1): 3–13.
- Tanimoto, C., & Miwa, K. (2021). Factors influencing acceptance of transgender athletes. **Sport Management Review**. 24(3): 452 - 474.
- Villanueva, J. & McMullin, J. (2022). **Picked Last: A Review of Transgender Athletes’ Experiences in Sport**. Ontario: The University of Western Ontario.